

**Betal
skatt,
frigjør
landet!**

Slagordet til Kenyas skatteetat

Skatt & utvikling

Betaling av skatt er bærevæggen i det norske huset. Det er noe alle gjør med mer eller mindre lyst. Norske valgkamper dreier seg om hvordan politikerne bruker «våre penger». Vi mener at oljen som pumpes opp i Nordsjøen tilhører fellesskapet. Når et sykehjem eller en skole bygges betrakter vi ikke det som en gave fra staten, men at staten oppfyller en forpliktelse.

Slik er det ikke i mange utviklingsland. Få angolanere betrakter oljerikdommen i landet som sin felles arv. Valgkampene i mange land dreier seg ofte mer om personligheter og etnisk tilhørighet enn om at politikerne må forsvare hvordan de bruker offentlige midler.

For i de fleste utviklingsland er det forholdsvis få vanlige borgere som betaler skatt. Mye av pengene som er i statsbudsjettet er enten gaver fra bistandsgivere eller inntekter fra noen få store selskaper. Og dermed har vanlige borgere ingen opplevelse av at staten skylder dem noe, eller at de kan stille politikere til ansvar.

Bistandsgivere var inntil for noen år siden ikke særlig opptatt av skatt. Det er flere grunner til at det nå er i fokus:

- Spørsmålet kommer stadig: Hvorfor skal norske skattebetalere finansiere budsjetter i land som Zambia, når zambiere ikke selv betaler skatt? Eller hvorfor skal vi gi bistand til land med store mineralforekomster?
- Finanskrisen i Vesten har økt gjeldsbyrden i de rike landene og ført til kutt i bistandsbudsjetter. Bedre innkreving av skatt vil på sikt kunne gjøre flere utviklingsland mindre avhengig av bistand.
- Mange mineral- og oljerike land mister kapital gjennom skatteunndragelse og dårlige kontrollrutiner. Derfor går nå Norge og Storbritannia inn med omfattende bistand til å bygge opp skattedirektorater i Zambia, Mosambik, Rwanda og Kenya. Det gjør at det også er mer fokus på skadevirkningene av hemmeligholdet i skatteparadis.
- Skatt er viktig for å bygge en stat. Det skaper en gjensidig ansvarliggjøring: Borgerne har ansvar for å betale skatt, men de kan på sin side også kreve at staten og politikerne oppfyller løftene om nye skoler, klinikker og veier.

Et samarbeid mellom norske institusjoner og skattemyndigheter i samarbeidsland er en billig form for bistand – med stor langsiktig virkning. Et godt skattedirektorat danner grunnlaget for bedre forvaltning i andre deler av statsapparatet – og kommer vanlige borgere til gode. Mange argumenterer med at dette er den viktigste bistanden Norge kan gi.

Jan Speed
temareddaktør

Utfyllende dekning av temaet finner du på bistandsaktuelt.no

Betaler folk skatt i fattige land?

Det varierer. I Bangladesh er mindre én prosent av befolkningen registrert som skattebetalere. I Tanzania (befolkning

40 millioner) bidrar 286 bedrifter med om lag 70 prosent av de innenlandske skatteinntektene.

Uformell. I mange land er de fleste handelsfolk utenfor den formelle økonomien.

Hvor mye skatt betales i fattige land?

I lavinntektsland utgjør skatt rundt 13 prosent av brutto nasjonal produkt (2000), mens tallet var 36 prosent i de rike OECD-landene.

Det internasjonale pengefondet mener at en skatteinngang tilsvarende 15 prosent av BNP er et minimumsnivå for å sikre finansiering av grunnleggende statlige oppgaver som lov og orden, helse og utdanning.

Utfordringen for fattige land er å beskatte en større del av befolkningen og næringslivet.

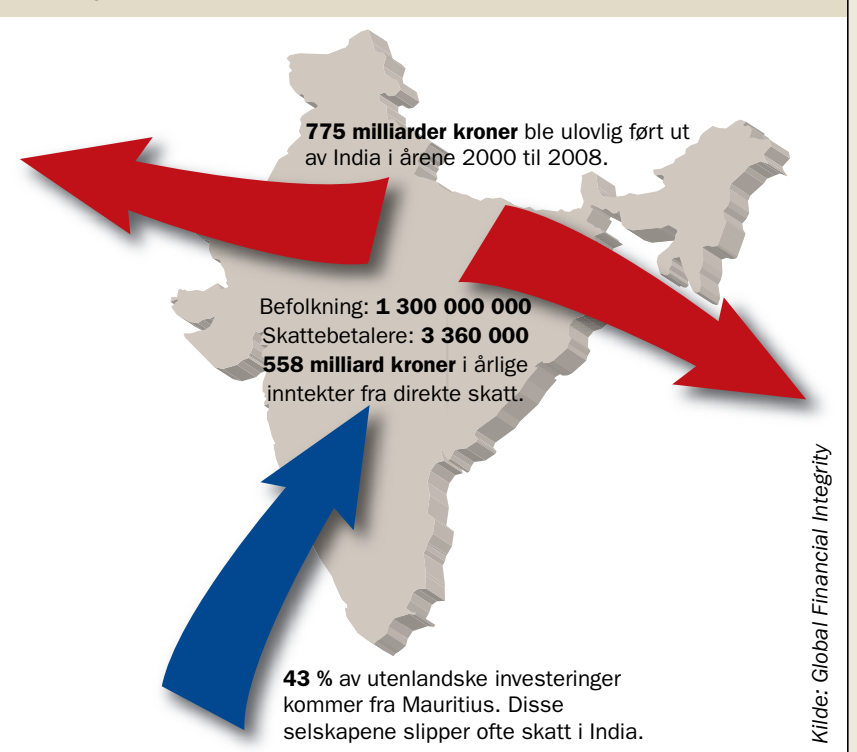
Hvorfor betales det så lite skatt i fattige land?

- De fleste fattige land har et stort uformelt næringsliv. Det er vanskelig å samle inn skatt fra fattige bønder og gateselgere i byene. Denne sektoren er voksende.
- Omfattende korrupsjon.
- Skatteunndragelse – den politiske og økonomiske eliten har ofte skattefritak

eller unndrar seg beskatning.

- Kapitalflukt via skatteparadis – kapitalstrømmene ut av Afrika representerer 7,6 prosent av den samlede verdiskapningen på det afrikanske kontinentet. Det innebærer enorme tapte skatteinntekter. Det er mer enn landene får i bistand fra rike land.

INDIAS TAPTE INNTEKTER

bistandsaktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid • Utgitt av Norad

SKATT&UTVIKLING

Har skatt bestandig vært et tema i bistandsdebatten?

Bistandsgivere var i mange år ikke særlig opptatt av skatt. Bistand var veldig teknokratisk. Manglende interesse bidro nok til at skattesystemene stagnerte i mange utviklingsland. Det er først det siste tiåret at skattespørsmål har kommet på bi-

standsagendaen, og på den politiske agendaen i en rekke afrikanske land.

En nedgang i bistand er kanskje en av forklaringene, samtidig ønsker flere land Sør å gjøre seg mer politisk og økonomisk uavhengig av giverlandene.

Tar Afrika fatt i problemene?

Etableringen av African Tax Administrators Forum (ATAF) har styrket arbeidet for bedre skatteadministrasjon i Afrika.

Flere land som Sør-Afrika, Tunisia, Egypt og Elfenbenkysten har økt antall

skatteyttere betraktelig.

Ifølge African Economic Outlook 2010 vil hver dollar brukt på skatteadministrasjon føre til 15 til 100 ganger mer i offentlige inntekter.

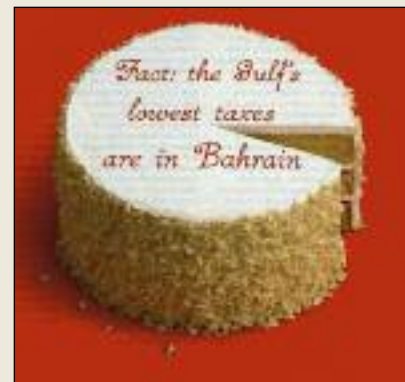
Bygger. Rwanda vil bygge landet med egne inntekter.

Spørsmål og svar om skatt og utvikling

Hva er galt med skatteparadis?

Det at et land tilbyr lav skatt er i og for seg ikke noe problem. Det som er problematisk er når all finansinformasjon holdes hemmelig. Da kan det brukes både lovlig og ulovlig til å skjule penger og unndra penger fra beskatning i land med et høyere skattenivå.

Det bidrar til å undergrave skattesystemer i utviklingsland og svekker det internasjonale finansmarkedets virkemåte.

Fremmer et godt skattesystem demokrati?

Skattelegging bidrar til mer representative og ansvarlige myndigheter ved å fremme dialog mellom staten, næringsliv og borgerne i samfunnet. Det styrker demokratiet ved at befolkningen gjør krav på sin del av den økonomiske velferden. Samtidig stimulerer oppbygging av skattesystemer utviklingen av andre deler av den offentlige forvaltningen.

■ AV JAN SPEED

Kilder: Professor Odd-Helge Fjeldstad, Kapitalfluktutvalget, OECD, African Economic Outlook.

Store. Det er ni store gruveselskaper i Zambia.

Svekker manglende skatteinntekter et land?

Disse statene har da ikke penger til å bygge offentlige institusjoner som kan styre landet, investere i utdanning og

helse, eller bygge ut veier, havner, jernbaner eller flyplasser.

Er dette kun et problem i fattige land?

Nei, den økonomiske krisen i Hellas, Italia og Spania det siste året har vist at omfattende betaling for tjenester un-

der bordet og uviljen mot å betale skatt svekker også land i Europa – og har forverret den økonomiske krisen.

Hvem er de internasjonale aktørene?

De tyske og britiske bistandsorganene, GTZ og Dfid, er ledende. Men OECD/DAC er ett av de viktigste organene for å føre arbeidet framover. Samtidig har Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet begynt å arbeide for å styrke skattevesener rundt om i verden. Rapporten fra det norske Kapitalfluktutvalget blir lest og sitert mye internasjonalt. Norge vil gjerne spille en sentral rolle, men få nye initiativ har kommet det siste året.

Er mer skatt bedre enn økt bistand?

Det er viktigere å finansiere statens utgifter gjennom økt generell beskatning enn gjennom bistand eller inntekter fra naturressurser. Skatt bidrar til å utvikle statlige institusjoner.

Skatt er en forutsetning for bærekraftig utvikling, derfor er oppbygging av lokal kapasitet til å samle inn skatt viktig bistand – det får i sin tur positive ringvirkninger for resten av statsadministrasjonen. Man snakker om effektiv skatt for effektive stater.

Fagbladets redaksjon arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Temareddaktør:
Jan Speed
jan.speed@norad.no

Redaktør:
Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Journalister i ekstrautgaven:
Tor Aksel Bolle
Gørill Espelund
Maria Pettersson
Emmanuel Muga
Eric Miller (foto)
Andreas Karlson (foto)

Telefon redaksjon:
22 24 20 40

E-post redaksjon:
gz@norad.no

Design / produksjon:
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik

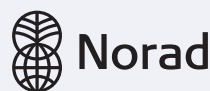
Trykk:
Nr1 Trykk as

Abonnement:
Bistandsaktuelt,
Norad,
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo
Telefon: 22 24 20 59

E-post: adr-
ba@norad.no

Abonnement kan også
tegnes via internett:
bistandsaktuelt.no
Abonnementet er
gratis.

Utgiver:

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Tirs. 21. sept. 2010

Opplag – denne utgaven:
20 000 eksemplarer

Zambias skattekrig

Store mineralforekomster, lite i statskassa

LUSAKA: I Zambia pågår det en stille skattekrig, på mange fronter. Den norske ambassaden betaler for en del av «ammunisjonen» som brukes.

■ I ZAMBIA:
JAN SPEED

På Frihetsplassen i Lusaka er det masse-møte med de to store opposisjonspartiene. Det er taler, sang, dans og kamprop. Lederne krever strengere skattelegging av gruveselskapene.

I snart tre år har de store private gruveselskapene i Zambia ført en gå-sakte-aksjon mot å betale nye skatter.

- I 2007 ble vi innkalt til State House, presidentpalasset. Presidenten sa at vi skulle reforhandle avtalene. Vi venter fortsatt på neste møte, sier gruvesjef Bill Allen ved Kansanshigraven helt nord i landet ved byen Solwezi. Året etter fikk de en ny gruveskattelov kastet på bordet. Siden har krigen om skattemillionene blitt ført bak lukkede dører.

Slaget står om milliardinvesteringer og skatteinntekter verdt hundrevis av millioner av kroner, om nye skattelover, om kontroll. Om hvor mye utenlandske private selskaper skal betale i skatt, hvor mye de faktisk tjener og hvordan staten til syvende og siste bruker pengene. Men striden dreier seg også om hemmeligheter, myter, retorikk og korrupsjon.

The Norwegians. I gruvekretser snakker man nå om «The Norwegians». Det er blitt et fellesbegrep for ambassadefolk, revisorer og skattejurister som bidrar til å øke skattefokus på gruvesektoren. For noen er det et skjellsord.

Strategen bak den norske innsatsen var Olav Lundstøl som fram til i sommer var landøkonom ved ambassaden i Zambia. I den norske ambassaden begynte man for litt over fire år siden å fundere på skattnivået i Zambia, samtidig med at landet begynte å få norsk budsjettstøtte.

- Vi kunne ikke bare gi store beløp med gavebistand inn i et lands statsbudsjett, og samtidig se at det var store uutnyttede muligheter for å generere egne inntekter, sier Lundstøl.

Selv om Zambia er blant de ti største kobberprodusentene i verden, og den nest største koboltprodusenten, så bidrar ikke gruvesektoren med mer enn fire prosent av inntektene i statsbudsjettet.

Rundt samme tid var det sentrale folk i Zambias regjering som angret på utviklingsavtalene som landet hadde inngått med de private selskapene som kjøpte opp de statlige gruvene i årene 1997 til 2002. Uroen økte i takt med at kobberprisene steg på mineralbørsen i London. En reforhandlingskomité ble nedsatt.

Privatisering. På slutten av 1990-tallet var

Zambias økonomi på bunn. Internasjonalt gjaldt Verdensbankens mantra om at staten måtte ut av næringslivet. Drømmeårene for det nasjonaliserte gruveselskapet Zambia Consolidated Mines (ZCCM) var for lengst over. I storhetstiden på 1970-tallet hadde det statlige selskapet titusener arbeidere, utdannet teknikere, bygde arbeiderboliger, drev skoler og sykehus og sørget for kommunale tjenester i gruvebyene. Staten betalte for innbyggernes helse og utdanning, og sendte studenter på statsstipender til utlandet.

En rapport utgitt av den katolske kirken innrømmer at ZCCM ble melket for ressurser som «en pengeku». Etter nasjonaliseringen i 1969 var det få nyinvesteringer i gruvene og produksjonen ble dyrere ettersom kobberet lå stadig dypere under jorda. Så kom oljekrisen i 1974. Prisen på kobber stupte, og forble en billigvare. Landet ble kastet ut i en gjeldskrise. Kobberproduksjonen gikk fra 750000 tonn i året i 1973 til 257 000 tonn i 2000. Fra å være et land med middels gode inntekter, ble Zambia i løpet av noen få år blant verdens fattigste. Korrupsjon og vanstyre forsterket problemene.

Regjeringen til landsfaderen Kenneth Kaunda ble kastet av misfornøyde velgere da demokratiet ble gjeninnført i 1991.

Etter press fra Verdensbanken privatiserte den nye regjeringen statlige selskaper. I 1997 begynte billigsalget av et oppdelt ZCCM.

- Det var mye ulovlig atferd i denne prosessen, som nok hindret et godt resultat for Zambia, sier en som var på innsiden.

Avtalene mellom staten og de nye multinasjonale eierne var i utgangspunktet hemmelige. Samtidig var det klart at de gamle gruvene var i en elendig forfatning og at store investeringer var påkrevd. Skattnivået var lavt etter internasjonale forhold, og fradragmulighetene mange. De nye lavskattavtalene, kalt «utviklingsavtaler» skulle gjelde i 20 år.

Kobberhunger. Så kom det mineralsultne Kina på banen. Meglerne på London metallbørsen begynte å se prisen på kobber og kobolt stige og stige. Prisen ble firedoblet på noen få år.

Landets mektige kirkesamfunn og fagbevegelsen begynte å mobiliserer for strengere skatter.

- Vi er nødt til å sikre at inntektene fra gruveindustrien kommer den zambiske befolkningen og framtidige generasjoner til gode, sier pastor Pukuta Mwanza, lederen for ett av de største kirkenettverkene.

I diplomatkretser begynte Norge og Storbritannia å tale Verdensbanken og Det internasjonale pengesystemet imot. Finansinstitusjonene var redde for å forpurre «investeringsklimaet». Norge la inn en million dollar som ble brukt av zambiske myndigheter til å hyre inn tre ulike

Nye gruver. Kobber graves ut fra store åpne gruver ved Kansanshi helt nord i Zambia. Noen av de eldre gruvene i landet er under jorda. Stadig nye gruver blir åpnet.

STYRKING AV SKATTEREGIMET I ZAMBIA

1969

■ **1969** – Regjeringen til Kenneth Kaunda nasjonaliserer de to store private gruveselskapene i Zambia.

■ **1997-2003** – Zambias statlige gruveselskap ZCCM Zambia Consolidated Copper Mines privatiseres. Innholdet i avtalene holdes hemmelig

■ **2006** – Norges ambassade begynner å jobbe med skatte-spørsmål knyttet til gruvesektoren i Zambia, sammen med myndighetene.

■ **2007** – Zambisk delegasjon besøker Norge og har samtaler med utviklingsminister Erik Solheim om norske erfaringer med skattelegging av olje og gasssektoren.

Norske konsulenter og advokatfirmaer gir den zambiske regjeringen råd om et nytt skatteregime for mineralsektoren, og mulighetene for å reforhandle avtalene med de private gruveselskapene.

Betaler. Kansanshi Mines betaler skatt, men forholder seg for det meste til de gamle skattereglene og ikke til reglene vedtatt i 2008, forteller Bill Allen.

konsulent-team for å bistå i arbeide med å gjøre om gruveavtalene. Ett av disse var det norske advokatfirmaet Arntzen de Besche. De gransket privatiseringsavtalene.

- Situasjonen ble utnyttet av investorene. Innholdet i avtalene minner om kolonihandelen på 1800-tallet, der europeerne kom godt ut av det, sa Ole Kirkvaag, i advokatfirmaet Arntzen de Besche, en av rådgiverne for den zambiske regjeringen kort tid etter at han vendte hjem fra oppdraget i 2007.

- På flere punkter er disse kontaktene i strid med internasjonalt aksepterte normer for kontrakter mellom internasjonale industriselskaper og utviklingsland, for eksempel OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper, mente Kirkvaag.

Disse rådene gjorde at Zambias daværende president, Levy Mwanawasa, bestemte seg for å ikke gå rundt grøten og la seg låse seg inn i endeløse forhandlinger med gruveselskapene. Hans tale til parlamentet i 2008 var en krigserklæring.

- Avtalene er urettferdige og ubalanserte, tordnet han.

Den nye loven ble vedtatt, og de nye skattesatsene gjaldt fra april 2008.

Den effektive skatteraten ble økt fra 25-30 prosent til 45-50 prosent, en rekke nye skatter ble innført og satsene på andre ble økt.

De ferske pengene skulle brukes til å utvikle landet.

Opprørt. Etter presidentens tale var de ni store gruveselskapene i harnisk. De famlet etter en passende respons. Lite av det de sa til politikerne eller til de ledende embetsmennene i gruvdepartementet kom fram i offentligheten. De fleste mente at de opprinnelige utviklingsavtalene fortsatt var gyldige.

Kansanshi Mines er den viktigste gruveen til det kanadisk registrerte selskapet, First Quantum der Statens Pensjonsfond Utland har investert en milliard kroner.

Kansanshigraven, betalte de nye skattene de første månedene med et protestbrev som vedlegg. Men i august 2008 bestemte hovedkontoret å formaliserer disputten med regjeringen. De siste to årene har gruveen bokført hva de betaler i skatt i henhold til den gamle skatteloven, og satte pengene som var utestående i forhold til de nye satsene, inn på et lukket konto. Det er dobbelt så mye.

- Det var noen horrible greier i den nye avtalen, mener Bill Allen i First Quantum.

En av skattene, slik den opprinnelig ble utformet, ble betraktet som en dårlig vits av gruveselskapene. Ressursrenteskatten* slo inn når kobberprisene steg og var utformet slik at når maksimumraten ble nådd, så kunne et selskap risikere å betale mer i skatt enn det de tjente.

Endret skatten. Det nye skatteregimet ble uansett bare prøvd ut i en kort periode fra april til august 2008.

I september kom Lehman Brothers fall, og finanskrisens dominoeffekt. Kobberprisene pekte nedover og havnet under 2000 dollar per tonn.

- Den korte testperioden ga en indikasjon på at det nye regimet hadde potensiale til å inndrive betydelig mer skatt. Anslaget er at gruveselskapene i den perioden skyldte mer enn 300 millioner dollar ekstra i skatter. Samtidig var det fortsatt betydelige muligheter for fortjeneste for

de fleste av selskapene, sier Lundstøl.

Men finanskrisen rystet et politisk urolig Zambia. Den kom i kjølvannet av president Mwanawasas plutselige dødsfall etter et illebefinnende på et toppmøte i Den afrikanske unionen. Visepresident Rupiah Banda overtok makten. Han skiftet ut flere statsråder som var tilhengere av gruveskattreformen. Selskapene fikk lettere adgang til presidentkontoret. De drev hard lobbyvirksomhet.

I Kobberbeltet ble arbeidere sagt opp, og flere gruver og smelteverk ble satt på vedlikehold. Ropet om «bevar jobbene» ble hørt fra både fagbevegelsen og opposisjonspartiene.

Banda-regjeringen la fram forslag om gå tilbake på tre viktige elementer i skatteregimet. De ville ikke skremme bort investorene. Men det var full strid både i regjeringspartiet og i parlamentet. Det ble en kampvotering i parlamentet, som er høyst uvanlig i zambisk sammenheng. Presidenten vant. Han fjernet ressursrenteskatten, den såkalte Windfall Tax*. De gjeninnførte muligheten til å avskrive alle kapitalinvesteringer og tillot prissikring* innen skatteregnskapet.

De dårlige tidene i kobberbransjen varte ikke lenge. Gruveselskapene kunne igjen smile da kobberprisene begynte å stige mot slutten av fjoråret. Prisene har det siste året ligget på mellom 6000 og 7400 dollar per tonn. Og både internasjonale observatører og sentrale folk i regjeringen innrømmer at staten går glipp av millioninntekter på grunn av regelen-dringene

Kobberproduksjonen i Zambia vil trolig nå 750.000 tonn i år, ifølge Reuters

Ny mobilisering. Igjen mener opposisjonen og sivilsamfunnsorganisasjoner at mineralarven forvitret og forsvinner ut av landet. Skatt er igjen blitt en politisk sak i Zambia. Opposisjonspartiene slår seg sammen.

Fortsetter neste side >>>

1. Betaler du skatt?
2. Får du valuta for pengene?
3. Er det viktig å betale skatt?

Santino Nassar, forskningsassistent, Ghana

1. Nei, jeg arbeider på kontrakt. Det finnes måter å unngå skatten på.
2. Nei, jeg synes ikke folk får valuta for pengene. Jeg synes man kan forvente seg et bedre helsevesen, bedre infrastruktur og et bedre transportsystem. Dagens situasjon er forferdelig.
3. Ja, det er viktig at regjeringen får tilstrekkelig med inntekter så de kan utvikle landet.

Emmanuel Mensah-Baah, selger, Ghana

1. Ja, det gjør jeg.
2. Det kunne ha vært mye bedre. Jeg ønsker mindre misbruk av skatteinntektene og mer penger til helsevesen og skole. Jeg synes grunnleggende helsetjenester og malaria-behandling skal være gratis.
3. Det er viktig. Men det er enda viktigere hvordan regjeringen bruker pengene.

Begrepsforklaring:

PRISSIKRING

Prissikring er en normal og helt legitim aktivitet for mange bedrifter. Prissikring fungerer som en forsikring og kan brukes for å redusere sårbarheten ved store prissvingninger (også valutakurssvingninger) på varer som bedriften kjøper eller selger. Prissikring kan misbrukes for å redusere skatt, noe som ikke er lov.

WINDFALL TAX

En skatt som slår inn når den internasjonale råvareprisen blir høy og selskapet som utvinner og selger ressursen derfor får høye inntekter. Windfall tax kan enten være knyttet til omsetning og eksport eller til selskapets overskudd. Fordelen med å beregne skatten ut fra omsetningen er at det er lettere for myndighetene å få informasjon om salg/eksport enn overskudd.

1997

2003

2006

2007

2008

2009

2010

■ **April 2008** – Et nytt skatteregime for gruvesektoren innføres av president Levy Mwanawasa.

■ **June 2008** – Bare noen få skatteinspektører gransker gruvesektoren

■ **Juli 2008** – President Levy Mwanawasa dør. Rupiah Banda fra Movement for Multiparty Democracy overtar. Han oppfattes som mindre ivrig i forhold til reformen og kampen mot korrupsjon.

■ **2009** – Ressursrenteskatten fjernes og selskapene kan avskrive alle investeringer.

■ **Mars 2010** – Zambias regjering varsler nye forhandlinger med gruveselskapene.

■ **Mai 2010** – Kinas utviklingsbank sier de vil gi fem milliarder dollar i lån til zambiske-kinesiske samarbeidsprosjekter i gruvesektoren.

>>> fortsetter fra forrige side

Regjeringspartiet Movement for Multi-party Democracy (MMD) har tapt suppleringsvalg i kobberbeltet helt nord i landet.

Opposisjonen krever at ressursrenteskatten*, blir gjeninnført. Kirkelige organisasjoner og fagbevegelsen heier fra sidelinjen.

Regjeringen i Zambia svarer at de eksisterende skattene er tilstrekkelige.

Zambisk LO, Zambian Congress of Trade Unions, forstår regjeringens ønske om å sikre arbeidsplassene ved å gi innrømmelser til de store gruveselskapene, men mener de gikk for langt.

- Gruvene sender overskuddene sine til utlandet og lokalsamfunnene sitter igjen med lite. De vil ha profitt, men ikke tilbake betale noe, sier Martin Chembe, PR-direktør i ZCTU.

Krigen om skattenivået raser mellom kirkelige organisasjoner, rettighetsgrupper og fagforeninger på den ene siden og regjeringen på den andre.

- Det er vårt ansvar som zambiere å sørge for at investorene viser hva de reelt tjener. Jeg er sikker på et det er folk i regjeringen som får sin andel fra selskapene, sier Milimo Mwiba leder for avdelingen for Rettferdighet og fred i Caritas Zambia.

Evans Rubara, som nå jobber for Kir-

kerådet i Zambia, men som ellers er ansatt av Kirkens Nødhjelp i Tanzania, har liten tro på at regjeringen virkelig ønsker å hjelpe vanlige folk.

- I Zambia er det alt for mange «kjærlighetskontrakter» mellom regjeringen og selskapene. Hvordan kan det ha seg at selskapene i Zambia sier at de går med underskudd, mens moderselskapet i utlandet melder om overskudd, spør Rubara.

Harde forhandlinger. Mens regjeringsskrikerne mener at myndighetene er unnvikende og feige i forhold til de ni store gruveselskapene har det i over to år pågått hemmelig forhandlinger.

Flere observatører tror at selskapene vil etter hvert godta de nye skatteøkninger, men at de kan bli en byttehandel i forhold til tilbakebetaling av restskatt. Det kan tenkes at et selskap for eksempel forplikter seg til å reparere veier eller annen infrastruktur for pengene de skylder statskassen.

- Ingen vil frivillig betale mer skatt. Her snakker vi imidlertid om en ikke-fornybar ressurs og at Zambia fortsatt er et fattig land. Da kan man heller ikke se på at man får en så marginal inntekt fra denne sektoren når man har hatt en prisoppgang på seks til syv ganger enn det som var utgangspunktet ved privatiseringene, kommenterer Lundstøl. ■

Skattejegerne får større muskler

Det zambiske skattedirektoratet (ZRA) skal drive inn skattene fra selskaper som helst vil maksimere profitt, og som er vant til å ha med en svak skatteforvaltning å gjøre. Nå skjerpes frontene.

Selskapene kan stille med uttallige skattejurister og drevne regnskapsførere.

For fire år siden var det kun to skatteinspektører som var spesialister på gruveselskapene. ZRA virker som en liten David mot Goliat.

Norsk bistand gjør imidlertid at David får flere stein i slyngen.

Tallet på spesialiserte skatteinspektører er økt til sju, og snart blir det ytterligere seks nye inspektører som skal bistå av både det norske skattedirektoratet og Det internasjonale pengefondet (IMF).

Priscilla Banda, direktøren for kontoret for store skatteyttere i ZRA, virker ikke skremt av oppgaven.

- Vi ser allerede økte inntekter fra gruvesektoren. Etter hvert som flere selskaper viser overskudd i regnskapene vil også skatteinntektene stige, sier Banda.

Bill Allen ved Kansanshigraven mener at gruvene som går med overskudd bærer byrden. Denne graven vil trolig betale 180 millioner dollar i bedriftsskatt i år. De mener at med ulike skatter og avgifter utgjør rundt 31 prosent av overskuddet.

Men det er kun to eller tre av de ni store gruveselskapene betaler skatt per i dag.

De andre selskapene, som melder at

Inntekter. Avdelingsdirektør Priscilla Banda ved Zambia Revenue Authority tror at inntektene fra gruvesektoren vil øke framover.

Protester. Opposisjonen krever at gruveskatten må skjerpes. Neste år er det valg i Zambia.

FOTO: JAN SPEED

de driver med underskudd bruker muligheten til å avskrive kapitalinvesteringer som ligger i den reviderte skatteloven. Det er blitt gjort store investeringer i en del anlegg, samtidig som de underjordiske gruvene er vesentlig dyrere å drive enn åpne gruver som Kansanshi. Skattedirektoratet skal nå gå disse avskrivningene nærmere etter i sømmene.

Bedre ettersyn. Med støtte fra norske revisorer satte ZRA i gang med en pilotrevisjon av de tre største gruveselskapene i

landet - First Quantum (Kansanshi Mines), Glencore (Mopani) og Vedanta (Kankola). Ideen var å få en grundig oversikt over inntektene, utgiftene og produksjonssiden ved disse selskapene. Det var første gang det var gjort et offisielt forsøk på å sjekke sannhetsgehalten i anklagene om at gruveselskapene driver med prisjuks og skattetriksing.

Mens Kansanshi samarbeidet med de norske revisorene var ikke de andre selskapene like imøtekommende. En prosess som skulle ta fire måneder, tok over

halvannet år. Eierselskapene i utlandet var ofte ikke villig til å gi dokumenter.

Revisjonen viser, etter det Bistandsaktuelt forstår, elementer av triksing med pris i regnskapet og noe i forhold til produksjons og salgsvolum. Noen av selskapene har også tydelig overdrevet kostnadene sine for å få ned skatten. ■

Se video «Mining Expectations» på bistandsaktuelt.no/multimedia

Bistand. Ambassadør Tore Gjos vil trappe ned bistanden til Zambia. FOTO: JAN SPEED

Ambassadøren: - Skatt viktigere enn bistand

- Innen 2020 vil Zambia kunne bli uavhengig av bistand, mener ambassadør Tore Gjos.

Om to eller tre år vil trolig verdien av Zambias mineraleksport ligge på over 70 milliarder kroner. Det vil innbære en skatteinntekt på nærmere 12 milliarder kroner. Det er mye mer enn det landet får i bistand, og tilsvarer over halvparten av dagens statsbudsjett.

En viktig del av den norske bistanden til Zambia går til styrking av Skattedirektoratet, Riksrevisjonen og landets anti-korrupsjonsarbeid.

- I et land som mottar betydelig gave-

bistand og stat-til-stat-bistand rett til statskassa, vil det være en fare for at det svekker myndighetenes evne og vilje til å skattelegge egne ressurser. Vi har en klar følelse at dette er tilfelle i Zambia der det er betydelig potensial til å hente skatteinntekter, men der den politiske viljen er for øyeblikket alt for dårlig, sier Gjos.

Likevel mener han at Zambia har mulighet til å bli uavhengig av bistand.

- Helt klart, spørsmålet er bare hvor fort det går. Slik situasjonen er i dag så får Zambia 6-700 millioner dollar i gavebistand hvert år, i tillegg er det mye bistand utenom staten - med både Kina,

USAid og en del Globale fond - som gjør at totalen er enda større. Men vi tror at skatteinntektene fra gruvesektoren kan fort, i et tre til fem års perspektiv, oppveie bortfallet av gavebistand. Det er den veien vi ønsker at det skal gå. Vi lykkes med vår bistand dersom vi kan gjøre oss selv overflødig. Det vil bli situasjonen i Zambia i løpet av fem til åtte år, sier Gjos. Norge har begynt en dialog med myndighetene i landet om en exit strategi. ■

Hør hele intervjuet med Tore Gjos på bistandsaktuelt.no/multimedia

— Bare idioter betaler

Stor skatteskepsis i Latin-Amerika

Bare halvparten av alle latin-amerikanere synes man må betale skatt for å være en god medborger. Det viser en studie fra meningsmålingsinstituttet Latinobarometro.

■ I ARGENTINA:
MARIA PETTERSSON

– Tror du jeg har råd til å betale skatt, nesten skrek eieren av den lille strandrestauranten til meg. Jeg kunne se at fotografen min ikke følte seg helt vel.

Vi hadde reist til et idyllisk feriested i Uruguay for å lage en reportasje, og jeg hadde begått den feilen å be om kvittering for lunsjen.

– Det forstår du vel, mumlet fotografen etterpå, at du ikke kan forvente at de skal betale skatt her.

Selv gav hun meg kvittering for fotoene, men synes egentlig det var irriterende. Ifølge henne burde rike mennesker betale skatt. Ikke frilansfotografer og eiere av små restauranter som kun har åpent sommerstid. Det samme sa min spansklærer. Hun hadde sluttet å betale skatt av privatimene hun ga, fordi hun synes hun ikke hadde råd til det.

– Hvorfor skal jeg betale skatt når den offentlige skolen der jeg arbeider, betaler en del av lønnen min svart, argumenterte hun.

Ingenting. I Argentina handler middelklassens og overklassens argumenter mot å betale skatt ofte om at de synes de ikke får noe igjen for skattepengene. De får ikke lån, de gode skolene og sykehusene er private, og de som skal på bilferie, må betale bompenger til private virksomheter som har bygget motorveiene. Pensjonspoeng bygger riktignok på innbetalt skatt, men de fleste tviler på at det kommer til å være penger å hente den dagen de selv skal pensjoneres. Dette høres kanskje ekstremt ut, men med tanke på at pensjonsfondet ble overtatt av staten for bare noen år siden, og at fondet etter dette har vært brukt til å dekke statens løpende utgifter, er mistilliten kanskje ikke så underlig likevel.

– Jeg hadde foretrukket å få lønnen svart, for da hadde jeg i det minste kunnet spare til pensjonen selv, uttalte en økonom.

– Men ettersom jeg arbeider for en organisasjon som får penger fra utlandet, er det ikke mulig.

I Argentina finnes det nesten ikke analfabetisme, og på tross av lange ventelister lykkes landets offentlige sykehus å opprettholde svært lav barseldødelighet og barnedødelighet. Men dette holder ikke til å høyne skattemoralen hos argentinere. På et direkte spørsmål svarer mange at de ikke vil bli «lurt» av staten. For noen år siden ble bilister i Argentina pålagt en skatt som skulle gå til statsansatte lærere. En god venn av meg betalte skatten. Men pengene førte ikke til høyere lønn for lærerne, og skatten ble snart fjernet. Vedkommende venn vil helst ikke at jeg forteller andre argentinere at han faktisk betalte skatten.

– De kommer jo til å betrakte meg som en idiot, forklarte han skamfull.

For mange anses det som verre å bli «lurt» av staten enn å unndra skattepenger. I praksis finnes det mange muligheter til å unndra skatt. Går du inn i en klesbutikk, blir du ofte tilbudt en rimeligere pris hvis du betaler med kontanter og ikke trenger kvittering. Myndighetene kjenner naturligvis til dette, og har gjennomført noen reformer for å forsøke å komme problemene til livs. Skattemyndig-

Lite skatt. Uruguay skryter av å ha flest turister per innbygger i Latin-Amerika. Innbyggerne på sin side er i likhet med andre latinamerikanere ikke spesielt gode skattebetalere.

FOTO: SCANPIX

hetene betaler for eksempel tilbake fem prosent på alt som betales med kort i matvarebutikker. Flere slike fordeler ved å handle med «hvite» penger hadde virket positivt.

Leker katt og mus. Fremdeles er imidlertid skatteunndragelse vanligste praksis på mange områder. En venn av meg som arbeider i et stort datafirma, sier at det første argentinske bønder vil vite når de skal kjøpe et regnskapsprogram, er om programmet tillater dobbel bokføring. Denne holdningen gjør det nesten umulig for staten å basere skattesystemet på bedriftenes fortjeneste. I stedet beskattes i stor utstrekning produksjonen. Problemet med dette er at det kan bli veldig urettferdig ettersom bedriftseiere med høye driftskostnader faktisk kan tape penger på bedriften. Det var det som hendte for tre år siden, da regjeringen hevet skatten på jordbruksprodukter.

I mange år var det vanlig å kjøpe leiligheter og registrere dem med en verdi som var halvparten av den virkelige verdien. Nå har staten gjort dette vanskeligere, og dermed begrenset folks mulighet til å bruke svarte penger. Men akkurat da jeg syntes at regjeringen hadde funnet flere

smarte løsninger for å få bukt med den svarte kulturen, kom et tilbakeslag. I fjor, midt i en krise da landet hadde stort behov for penger, vedtok regjeringen en pengevaskingslov. I en periode på seks måneder ble det mulig for folk å oppgi penger de ikke hadde oppgitt før, og betale en skatt på mellom én og åtte prosent. Vips så kunne alle som hadde gjemt unna svarte penger, ta dem frem og oppgi dem.

– Der ser du, sa mine argentinske venner. Den som betaler skatt i dette landet, er en idiot.

Og denne holdningen er ikke merkelig i en latinamerikansk kontekst. Ifølge en studie fra meningsmålingsinstituttet Latinobarometro synes bare halvparten av latinamerikanerne at man som borger behøver å betale skatt. Kanskje er det derfor de heller ikke blir spesielt opprørt når det blir kjent at presidenten har økt sin formue med mange millioner per år, eller når noen finner en veske med hundretusen dollar i en bag på finansministerens kontor.

– Ja, det gjør jo at vi ikke blir så sinte når politikerne stjeler statens penger, for det gjør jo vi også, kommenterte en forretningsmann. ■

Burundi til kamp mot korrupsjon

Burundi er det mest korrupte landet i Øst-Afrika.

President Pierre Nkurunziza starter sin andre periode med å love fokus på godt styre sett og bekjempelse av korrupsjon.

– Vi lover nulltoleranse overfor alle som er involvert i korrupsjon og økonomisk vanskjøtsel. Dette er ikke bare fine ord, men noe dere vil se gjennom våre handlinger, sa president Nkurunziza.

Burundi har nylig engasjert en kjent britisk skatterådgiver, Kieran Holmes, til å lede landets skattepolitikk i et forsøk på å forbedre skatteinnkrevningen.

Holmes har lovet å øke skatteinnkrevernes kunnskap.

– Jeg har jobbet i Yemen og Rwanda, og nå er jeg her i Burundi for å bistå med å forbedre rutinen for skatteinnkreving, sa han.

– Vi ønsker et system som belønner ærlige skattebetalere og straffer de som er uærlige. Vi vil også straffe uærlige skatteinnkrevere, tilføyde han. ■

Av Emmanuel Muga

Betal skatt, frigjør landet.

Slagordet til skatteetaten i Zambia.

1. Betaler du skatt?
2. Får du valuta for pengene?
3. Er det viktig å betale skatt?

Raimundo, frilansjournalist, Chile

1. Jeg betaler ikke skatt for jeg har ikke fast stilling.

Noen ganger ber folk om kvittering. Andre ganger

gjør de det ikke. Sannheten er at den chilenske staten ikke gir meg noe tilbake. Jeg fikk ikke gratis utdanning, og sykehuset er ikke gratis. Den som betaler skatt, får tilbake dårlige arbeidsvilkår, rådyre skoler og helsetjenester (det offentlige systemet fungerer ikke i det hele tatt), samt politikere som stjeler skattepengene.

2. Ja, det er viktig. I industrialiserte land er det jo skattene som skaper likhet mellom mennesker, og som finansierer skoler og sykehus. Men i mitt land er det ikke slik.

3. For å få folk til å betale skatt er det også viktig at politikerne går foran med et godt eksempel. Hvis folk ser at skattepengene virkelig går til å bygge for eksempel skoler og sykehus, blir de nok mer villige til å betale skatt.

Forenklet skatt ga mer

Øya Mauritius har redusert skatten, fjernet fradragmuligheter og fått økte inntekter.

Med en befolkning på 1,2 millioner mennesker og begrenset kapasitet til å drive inn skatt, valgte Mauritius å forenkle hele prosessen.

Alle som tjener over 62 000 kroner året betalte samme skatt, nemlig 15 prosent. Det er samme prosent på både forretningskatten og merverdiavgift. Det betyr at mellom 35 og 40 prosent av alle arbeidstagerne nå betaler skatt.

Skattedirektør **Sudhamo Lal** mener at et enkelt skattesystem egner seg godt i Afrika.

FOTO: JAN SPEED

- Vi fjernet alle skatteunntak og fradragmuligheter. Inntektene har økt og administrasjonen er blitt lettere, forteller Sudhamo Lal, skattedirektør. Det er ikke lenger skattefrie soner og de ulike departementene kan ikke forhandle om skatterater.

Før reformen ble innført i 2006 viste det seg at det var få av de høytlønnede på øya som betalte skatt i det hele tatt. De visste om alle smutthullene i systemet.

- Flere afrikanske land hadde nok hatt nytte av å forenkle skattesystemet for å bli mer effektive, mener Lal, som har bakgrunn fra finansadministrasjon i Pakistan.

De som fortsatt betaler lite skatt, er de 35 000 globale selvkjøperne som er registrert på øya. Det de betaler utgjør rundt 20 prosent av forretningskatten som hentes inn.

1. Betaler du skatt?
2. Får du valuta for pengene?
3. Er det viktig å betale skatt?

Gift Baffour-Awuah, frivillig, Ghana

1. Nei, ikke inntektsskatt, men jeg betaler gjennom moms på alt jeg kjøper.

2. De som betaler skatt, får valuta for pengene.

Regjeringen bygger skoler og veier.

3. Ja, det er veldig viktig. Det bidrar til at vi får bedre helseklinikker og infrastruktur.

Slum. Det er vært mye uro i Sør-Afrikas fattige strøk. Folk krever bedre offentlige tjenester.

FOTOS: ANDREAS KARLSSON

Krever mer av staten

Sørafrikanere vil ha bedre offentlige tjenester

CAPE TOWN: Under apartheidregimet nektet motstanderne å betale skatt og avgifter i protest mot systemet. Vanen er vond å vende, tross 16 år med demokratisk styre.

■ I SØR-AFRIKA: GÖRREL ESPELUND

Brennende bildekk. Demonstranter som marsjerer i protest mot dårlige offentlige tjenester. Veisperringer og hærverk på offentlig eiendom. Sørafrikanernes misnøye med regjeringen får av og til voldsomme uttrykk. I 2009 var det i overkant av 100 registrerte større protestaksjoner mot regjeringens manglende evne til å levere på ulike områder, infrastruktur, hus, renovasjon eller andre offentlige tjenester. De fleste som protesterer er svarte som fortsatt bor i de fattige områdene som ble bygd under apartheid.

Ingen skattetradisjon. Vuyisile Msweli er revisor og bor i Khayelitsha, den største slumbyen utenfor Cape Town. Mange svarte har ingen «skattetradisjon» å snakke om, forklarer han.

- I apartheidtiden betalte svarte svært lite skatt og avgiftene var lave. Til gjengjeld fikk de også veldig dårlige offentlige tjenester. Det styrket argumentet om at skatter ikke er noe som kommer de svarte til gode. Politisk ville man som apartheidmotstandere ikke betale skatt, siden man mente skattene finansierte systemet som undertrykte de svarte, sier Vuyisile Msweli.

Utfordring. En av de store utfordringene etter det første demokratiske valget i 1994, er å få sørafrikanerne til å betale skatt. Pengene trengs i statskassa for å finansiere de forandringene regjeringen gikk til valg på.

- Men de fleste ser ikke sammenhengen mellom skatter og offentlige tjenester. De forstår ikke at regjeringen trenger skattene for å kunne betale veier, skoler og sykehus.

Men Msweli synes ikke det bare er befolkningens feil. Regjeringen må informere folk bedre om hva skattene brukes til, mener han.

- Folk tror at pengene til forbedring av samfunnet kommer fra regjeringen. Hvor

Middelklassen. Yvonne Daki tror det er lettere for dem som bor i Cape Towns bedre områder å se at skattepengene går til noe bra.

regjeringen får sine penger fra er, det derimot få som vet, sier han.

Økning. Ifølge statistikk fra Sør-Afrikas skattedirektorat har antallet privatpersoner som er registrerte skattebetalere økt med drøyt en million fra 2005 til 2008. Stadig flere sørafrikanere er med andre ord deltakere i den formelle økonomien. Den svarte middelklassen har vokst fra i prinsippet null i 1994 til tre millioner i 2008.

De som er under 65 år og tjener mindre enn 3.500 rand (2.820 kroner) er fritatt for å betale skatt.

- Jeg tror det kommer til å ta mellom ti og tjue år før folk forstår at de må betale skatt for å få tjenester. Jeg tror hvite forstår bedre at de kan miste hus og bil gjennom utpanting dersom de ikke betaler skatt. Men om en fattig ikke betaler, finnes det ingenting staten kan ta beslag i. De har ikke noe å tape, sier Vuyisile Msweli.

Ser ingen forbedringer. Yvonne Daki er

prest og arbeidet tidligere som sosialarbeider i de fattige slumbyene. Hun bor i Milnerton, et middelklasseområde i utkanten av Cape Town. Hun tror det er lettere for dem som bor i Cape Towns bedre områder å se at skattepengene går til noe bra.

- De som bor i slumbyene ser ingen forbedringer, til tross for at de betaler skatt. De har fortsatt dårlige veier, søppelhenting fungerer ikke, det finnes ingen lekeplasser, ingen kvinnesentre og ingen fritidsanlegg. Her er gatene rene og de offentlige tjenestene fungerer. For fattige kjennes skatter mer som at regjeringen stjeler deres penger for å putte dem i sine egne lommer, sier Daki.

Hun tror ikke de fattige ser på skatter som en måte å holde de styrende til ansvar, og de som protesterer mot dårlige offentlige tjenester gjør det heller ikke siden de er sinte over politikernes håndtering av skattepengene.

- Mange av demonstrantene er arbeidsløse eller tjener så lite at de ikke betaler skatt. De som protesterer tenker ikke på koblingen mellom skatter og samfunnstjenester. De er bare sinte for at ingenting fungerer.

Som sosialarbeider tjente Daki 16.000 rand, snaut 13.000 kroner, i måneden. Etter skatt satt hun igjen med 13.000 rand, 10.500 kroner.

Trukket i lønn. - Jeg betalte skatt, for den ble trukket fra lønna. Ellers vet jeg ikke om jeg hadde brydd meg om å betale. Kanskje hvite sørafrikanere ser det på en annen måte, men for mange svarte er det ikke mye som har forandret seg siden 1994. De bor fortsatt i de samme dårlige områdene. Hvorfor skal de betale skatt?

En annen grunn til at folk protesterer og ikke liker å betale skatt, tror Daki, er de mange korrupsjonsskandalene som seiler opp med jevne mellomrom.

Men i grunnen handler det mest om følelser, forklarer Daki. Før demokratiet hadde svarte sørafrikanere ingen privilegier og selv om mange svarte tjener mye mer i dag, føler de at de ikke har råd til å betale skatt.

- Vi vil at alt skal forandres over natten. Vi vil at våre barn skal gå i de beste skolene, vi vil ha sommerhus og egen bil. Jeg likte ikke følelsen av at jeg ikke fikk ut hele lønna mi, sier hun. ■

Vil klare seg uten bistand

Skattevesenet i Rwanda belønner den beste skattebetaleren

KIGALI: I Rwanda møter årets beste skattebetalere presidenten. Skattedirektoratets plakater konkurrerer med ølreklamen langs veiene. Folk skal oppmuntres til å betale skatt, og frigjøre landet fra bistandsavhengigheten.

■ I RWANDA:
JAN SPEED

– Det viktigste for oss er hele tiden å bevege landet vårt bort fra bistandsavhengigheten, sier Rwandas skattedirektør, Mary Baine.

Med en positiv vri skal landets innbyggere oppfordres til å registrere seg som skatteyttere. Staten vil framstå som næringslivets venn, og drivkraften bak landets utvikling og uavhengighet.

Rwandas president Paul Kagame er en av de afrikanske lederne som har gitt klar uttrykk for at de må arbeide for å gjøre seg mindre avhengig av utenlandsk bistand.

– Da vi for noen år siden var uten givestøtte i flere måneder måtte regjeringen klare seg med skatteinntektene. Det var minimalt, men de overlevde. Som nasjon innså vi at det eneste bærekraftige er å bevege oss bort fra avhengigheten. Jeg sier ikke at det vil skje i dag eller i morgen, men vi må ha en agenda for å oppnå denne visjonen. I mellomtiden må vi bruke bistand slik at den bidrar til utviklingen, samtidig som vi blir mindre trengende. Vi må også forstå at givere får på sine sine penger fra sine skattebetalere, sier Baine.

I 1998, i det RRA ble opprettet, ble det samlet inn 460 millioner kroner i skatter og avgifter. Det utgjorde 19 prosent av nasjonalbudsjettet. For skatteåret 2008/09 var disse inntektene 3,6 milliarder kroner. Det utgjorde 51 prosent av hele statsbudsjettet. Bistandens andel av budsjettet har falt betydelig.

– Vår fremste oppgave er å samle inn statens inntekter, men hakk i hel er å bidra til økt handel, sier Baine.

Hennes største utfordring er fattigdommen i landet.

– 20 prosent av skatteytterne står for rundt 65 prosent av alle skattene, sier Baine. Derfor gjør rwandiske skattemyndigheter stor stas på de som tar skrittet fra uformell til formell sektor.

Årets skattebetaler. Man skal kjøre et stykke på en humpete vei, opp og ned bratte bakker, for å komme fram til gården til Mugiraneza Francois. På veggen har han sertifikatet fra da han i fjor ble kåret til en av Rwandas beste skattebetalere på Skattebetalernes dag. Prisen ble overrakt av president Kagame. Datamaskinen som var del av prisen, bruker han nå til å administrere prosjektet «Mugiraneza's Modern Agriculture Project». Han har bygd opp gården sin på bratte skrånninger. På noen få meter brede terrasser dyrkes hvete, mais, poteter og erter, samtidig som han holder høns, kyr, kaniner og griser.

– Hvert år betaler jeg rundt 2,5 millioner Rwanda franc i skatt (26 000 kroner). Dersom jeg klarer å utvide gården vil det bli mer skatt, sier Francois. Han tror at andre kan bli inspirert til å betale skatt gjennom blesten omkring skattebetalerprisen.

– *Betaler dine naboer her i dalen skatt?*

– Nei. Ingen av dem har overskudd fra jordbruket de driver. De klarer bare å overleve. Jeg håper at noen av dem vil hente ideer fra vårt prosjekt og etter hvert kunne betale skatt, sier han.

Skattevenn. Bonden Mugiraneza Francois viser sertifikatet han fikk i fjor da han ble kåret til en av Rwandas beste skattebetalere.

Kamp. Rwanda fører en aggressiv kamp mot korrupsjon, samtidig som skattemyndighetene vil gjøre det lettere å investere i landet.

Selv er han ingen ukritisk skatteyter.

– Jeg forventer at regjeringen bruker skattepenger til å fremme utvikling. Jeg ser gjerne at de satser på elektrifisering av landsbygda. Her i landsbyen er det ingen strøm. Men vi må nok innse at vi får ikke strøm, flere skoler eller helsesentre uten at folk betaler skatt, sier Francois.

Kulturrendring. I løpet av 15 år har RRA forsøkt å forandre en kultur preget av korrupsjon, og en vegring mot å betale skatt.

– Langsamt bygger vi en ny kultur for skattebetaling, patriotisme og deltagelse i gjenoppbyggingen av landet. Stadig flere slutter seg til, sier Gerard Nkusi Mukubu, direktør for avdelingen for skattebetaler tjenester i RRA. På kontorveggen er

klistremerker: «Betalt skatt. Bygg Rwanda. Vær stolt».

RRA forsøker hele tiden å forenkle systemene, slik at folk kan bruke internett til å laste ned skjemaer eller betale inn skatt. Skattekontorene er spredt ut over i landet og spesielt i bydeler med mye næringsliv slik at det er lettere for folk å komme både for å registrere seg og betale.

Rekruttering. Skattevesenet forsøker å vise at de er på parti med handelsfolk og næringsdrivende. Målet er stadig å utvide antall firmaer og mennesker som betaler skatt. I dag er det rundt 300 store skattebetalere, 1700 mellomstore, og i overkant av 20 000 småbedrifter eller individer.

Det er en av grunnene til at de hvert år organiserer Skattebetalerens dag der de fremhever gode betalere. Ideen er blitt plukket opp av skatteetater flere andre steder i Afrika. Skattebevisstheten skal tidlig krøkes. På flere videregående skoler arrangeres Skattevenn-klubber.

– Vi vil at barn skal forstå at dette er ikke noe å være redd for, og at det også fører rettigheter med seg, sier Baine.

Statsbygging. Baine fremhever at skatt er avgjørende for statsbygging.

– Samtidig som skatt har bidratt til å finansiere utviklingen i et land, må myndighetene vise hvordan de bruker pengene på skole, helse, infrastruktur eller andre ting. Regjeringen bruker tre måneder hvert år på å informere om sin pengebruk. Dersom det håndteres godt kan et skatteregime bidra til demokrati ved at det gjør regjeringen ansvarlig overfor borgerne, sier Mary Baine. ■

Vi hadde ikke betalt merverdiavgift. Da kom skattefogden med politi bevæpnet med AK47-geværer for å beslaglegge våre hotellsenger.

Hotelleier i Zambia.

1. Betaler du skatt?
2. Får du valuta for pengene?
3. Er det viktig å betale skatt?

Claudio, Argentina:

1. Nei, mitt foretak hadde ikke klart å overleve om jeg hadde betalt skatt. Dessuten er det mange praktiske vanskeligheter.

Vi har ikke nok inntekter til å betale alle løningene hvit.

2. Ja, det er viktig. Men når politi-

kerne ikke betaler den skatten de skal, så har ikke jeg lyst til å gjøre det.

3. Det er nødvendig å skape et skattesystem som gir fordeler. I dag er det lettere å gjøre ting svart og man har ingen fordel av å gjøre ting etter boken. Av og til er det mer komplisert å betale skatt enn å la være.

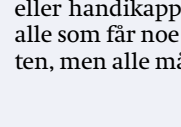
Simon Gura, prest, Sør-Afrika:

1. Ja, den trekkes fra lønna.

2. Nei, skatten går blant annet til bidrag til arbeidsløse. Men de som er arbeidsløse har vanskelig for å få ut penger.

3. Nei, det er ikke viktig. Man får bare tilbake penger om man er pensjonist

eller handikappet. Det er ikke alle som får noe tilbake fra staten, men alle må betale.

Flerfrontskrig mot korrupsjon

Tidligere statsråder, embetsmenn og offiserer dømmes for svindel og underslag. Riksrevisjonen avslører omfattende pengemisbruk. Etableringen av et Økokrim er neste steg i kampen mot dyptgripende korrupsjon i Zambia.

– Korrupsjon er et alvorlig problem på de fleste nivåer i offentlig forvaltning, sier Lars Sigurd Valvatne, ansvarlig for godstyttesett-prosjekter ved den norske ambassaden i Lusaka.

Et høytstående ansatt i et selskap som betaler mye skatt til staten mener det er «absurd mye» korrupsjon i landet.

– Jeg sier til folk i Lusaka at de spiser våre penger. Det er ikke mye som tilflytter andre områder i landet, sier han. ■

Penger. Mauritius liker ikke å bli betraktet som et skatteparadis, men lokker til seg penger som vil unngå høyere skatt andre steder.

Øya der «skatteparadis» er et skjel

Mauritius er Afrikas hemmelighetsfulle finansmekka

PORT LOUIS: Plakaten «Velkommen til paradys» møter besøkende til Mauritius i ankomsthallen. Øya markedsfører seg selv som en tropisk Edenshage for turister, og et paradys for pengesterke utlendinger med behov for globale finansielle tjenester. Men ikke si at Mauritius er et «skatteparadis».

■ I MAURITIUS:
JAN SPEED

- Ordet «skatteparadis» er et skjellsord her på øya, forteller en skattejurist.

- En manns skatteparadis er en annens velregulerte finanssenter, sier sjeften for et av de største finansfirmaene, Vaughen Heberden.

- Etter vår definisjon er vi ikke noe skatteparadis, sier landets finansråd, Ali Mansoor.

I rapporten til det norske Kapitalfluktutvalget blir Mauritius trukket fram som ett eksempel på et skatteparadis. Øya er valgt fordi Norfund, Statens investeringsfond for næringsutvikling i utviklingsland, har kanalisert en del av sine midler gjennom Mauritius. Rapporten innrømmer at øya verken er det verste eller det eneste skatteparadis.

Forargelse. Alle sjefene for de offentlige etatene og tilsynene på Mauritius som hadde kontroll med skatteinngangen, banksektoren og finanstjenestene i landet har lest den norske rapporten, og er forarget, skuffet og opprørt. De har forsøkt å imøtegå påstandene i rapporten. I stedet for å få refs ber de om samarbeid med Norge for å bedre skatteregimer i hele det østlige og sørlige Afrika.

- Kritikken mot oss rammer like mye finanssentre som London, New York og Delaware. Vi er en del av det internasjonale økonomiske systemet. Vi opplever at vi ikke blir rettferdig behandlet i den norske rapporten. Ingen finanssenter klarer helt å unngå enkelte svarte får, mener Dev Bikoo, direktøren for landets Økokrim, Financial Intelligence Unit.

Utviklingsstrategi. - Mauritius har utviklet en finansiell sektor som en del av en langsiktig utviklingsstrategi. Vi er mer enn et skatteparadis. Vi ønsket å styrke vår økonomi, og det er en rettferdig strategi for et hvert land, sier Dev Bikoo.

Han var en av hjernene bak Mauritius avgjørelse på slutten av 1980-tallet om etablering og senter for utenlandske finansinvesteringer.

Sjefen for bankforeningen (Mauritius Bankers Association), Aisha Timol, var på det tidspunktet en sentral aktør i Finansdepartementet.

- Skatt var ikke en sak da vi etablerte det internasjonale finanssenteret. På det tidspunktet var Mauritius økonomi preget av sukker, tekstilindustri og turisme. Samtidig hadde vi en voksende gruppe velutdannede unge mennesker med universitetsgrader fra Frankrike og Storbritannia i økonomi og juss. Vi ønsket å kunne sysselsette disse menneskene samtidig som vi ville tilby tjenester som kunne bidra til utviklingen av hele det østlige Afrika-regionen, sier Timol.

De første bankene på Mauritius ble etablert for over 200 år siden.

I Port Louis ruver de moderne høybyggene til bankene og forsikringsselskaperne over nesten falleferdige små forretninger. Åkre med sukkerrør ryddes for å gjøre plass til en by myntet på høyteknologiske firmaer sør for hovedstaden, og en kinesisk eksport- og handelssone litt

lenger nord. De gamle næringene viker for moderne næringslivstjenester. I sentrum er det en etnisk blanding av indere, etterkommere av afrikanske slaver, kinesere og europeere.

- Vi hadde klart oss uten oversjøisk finansvirksomhet, men tenkningen bak er å gjøre oss til en regional møteplass. Vi er en kanal for penger som investeres i India og Kina, samtidig som vi åpner veien til Afrika, sier Bikoo.

Minimalt skatt. Det Mauritius tilbyr næringslivet og individer med penger står tydelig beskrevet i en glanset publikasjon, «Financial Services Business Guide», og på nettsidene til uttallige finansielle administrasjonsfirmaer og bankene som har base i Port Louis eller i Cyberville.

Her florerer ulike forretningsbegreper: Private Trust Company, Protected Cell Company, Global Business Licence 1 (GBC1), Global Business Licence 2 (GBC2), Double Taxation Avoidance Agreement.

I 2007 var det litt over 32000 selskaper registrert med enten GBC1 eller GBC2-lisenser.

Mens flere av de vi intervjuer om finanssektoren unngår ordene «lav skatt», er forretningsguiden mer tydelig: «Derfor er det mulig for en GBC1 å ha bokført overskudd, betale utbytte og ikke betale skatt i Mauritius».....de globale skattene minimeres så mye som mulig.»

Selskaper som «etablerer» seg i Mauritius og har status som «bosatt» kan i realiteten kun ha én bankkonto på øya og ha to lokale styremedlemmer fra et av de 80 registrerte administrasjonsfirmaene. Selv om det står i loven at styremedlemmer har et selvstendig ansvar og skal ha nok informasjon til å fatte informerte vedtak sitter ofte hvert «styremedlem» i «styrene» til et titalls om ikke hundretalls, ulike firmaer.

På papiret skal de globale firmaene betale 15 prosent skatt til Mauritius. Men de kan trekke fra for antatte skatteutgifter andre steder (uten beviskrav) slik at den reelle skatten blir tre prosent eller lavere.

Proffe tjenester. Pålitelighet, internasjonale standarder og proffe tjenester er beskrivelsene som går igjen i Mauritius sin framstilling av seg selv.

Mauritius mener de stiller strenge krav til både finansielle administrasjonsfirmaer som vil etablere seg i landet, og til bankene.

Ikke skyldig. Mauritius er ikke det landet man skal se på dersom det er snakk om kapitalflukt. Ingen er skyldig før det er bevist, sier finansråd **Ali Mansoor**.

FOTO: JAN SPEED

Det er 13 internasjonale og fem lokale banker med lisens på øya. Det er lite tatt i betraktning at Cayman Islands har over 400 banker.

Mauritius selvblide skiller seg diamentralt fra rapporten «Skatteparadis og utvikling». Rapporten mener Mauritius bidrar til kapitalflukt, unndragelse av skattepenger og hvitvasking av penger.

- Mauritius er avgjort ikke et skatteparadis og det norske Kapitalfluktutvalget har heller ikke klart å definere hva det er.

De sier folk er onde. De kan ikke si hva dårlig oppførsel er, men de tror de vet hva det er når de ser det. Atferd kan endres, det kan ikke merkelapper. Vi må ha fokus på atferd. Og her betaler folk skatt, sier finansråd Ali Mansoor.

Hans litt dystre kontor i finansdepar-

ALLE FOTOS: JAN SPEED

Nybygg. Gamle og nye bygninger om hverandre i Port Louis.

Isord

tementet har ikke designerpreget til de private finansselskapene.

- I likhet med Norge er vi mot skatteparadiser, men ikke bare i ord, men også i handling, sier Mansoor.

Ikke lenger enn andre. Mauritius endrer stadig lovene sine for å oppfylle krav fra det internasjonale samfunnet. Nå skal firmaer som er registrert der oppbevare reviderte regnskaper i syv år. Oversikten over hvem som nyter godt av selskapene skal stadig holdes oppdatert og informasjonen bevares syv år etter en eventuell nedleggelse eller flytting.

- Det at vi i juli i år lar oss selv granskes av andre land i OECD-systemet viser at vi er interessert i åpenhet, sier Aisha Timol i Bankforeningen.

Hun tror at det vil bli mer og mer regulering av det internasjonale finansmarkedet.

- Vi arbeider i en sektor der kundekonfidensialitet gjelder. Blir det nye standarder vil vi føye oss etter disse, sier Timol.

Finansråd Mansoor mener at håndhevelse av eksisterende skatteregler kanskje er viktigere enn nye regler.

Det faktum at Mauritius er på OECDs hvitliste - eller liste over jurisdiksjoner - som viser det organisasjonen definerer som tilstrekkelig åpenhet, blir stadig trukket fram som et godkjenningsstempel.

Utviklingen i Afrika. - Vi kan spille en stor rolle i utviklingen av Afrika. Det er det neste kontinentet som skal utvikles med infrastruktur, store investeringer og gruvedrift. Afrika føler energien og vitaliteten i vår økonomi, sier Timol.

Når hun deltar på bankmøter med andre afrikanske land er det mange som vil hente lærdom fra Mauritius suksess-

Utvikling. Sjefen for bankforeningen (Mauritius Bankers Association), **Aisha Timol**, mener at utvikling, og ikke skatt, var det primære da landet etablerte det internasjonale finanssenteret.

historie. Botswana og Egypt er allerede i gang med å etablere internasjonale finanssentre med lav skatt. Tunisia og Ghana utreder mulighetene.

Hittil har over 60 prosent av finans-tjenestene på Mauritius vært rettet mot det indiske markedet. Nå ser de muligheter i både Kina og ikke minst i Afrika.

- Mauritius har begynt å yte finansielle tjenester på et høyt nivå i forhold til Afrika. De vil redusere risikoen for selskaper å gjøre forretninger i Afrika. Tidligere har rikdommen fra Afrika hatt en tendens til å gå direkte til Sveits eller steder som Jersey. Nå tilbyr Mauritius både formue og fondsadministrasjon, sier Vaughan Heberden i administrerende direktør i investeringsselskapet CIM.

Penger fra Afrika. Sørafrikanske penger strømmer til Mauritius. Det bekymrer skattemyndighetene i Tshwane/ Pretoria. Vaughan Heberden er selv fra Sør-Afrika. Han tror at hvis mulighetene for å bruke Mauritius blir stengt, vil andre steder overta.

- Organisasjoner og individer vil bestandig se etter muligheter for å redusere skatt, sier Heberden.

- Å investere i deler av Afrika er forbundet med politisk usikkerhet og valutarisiko. Mauritius tilbyr mental ro, noe som betyr at mer penger settes inn enn det ellers hadde blitt gjort, sier Heberden.

Han innrømmer likevel at ikke alle investeringer er etisk forsvarlige.

- Hvordan kontrollerer man uetisk forretningsdrift?

- Hovedansvaret ligger i det landet der investeringene finner sted. Dersom et land som Zambia oppdager noe galt i forhold til et selskap registrert her vil Finance Services Commission måtte granske saken. Mauritius ønsker ikke å gi et godkjenningsstempel på hva som helst. Det er selskaper som myndighetene her sier nei til, sier Heberden.

Dette overbeviser ikke nettverket Tax Justice Network som har rangert Mauritius som en av de mest hemmelighetsfulle jurisdiksjoner i verden. 100 prosent betyr

helt lukket. Etter deres vurdering ligger Mauritius på 96 prosent.

Manglende kontroll. Alle de offisielle talspersonene på Mauritius understreker deres gode kontrollrutiner. Det blir vist til Financial Services Commission (FSC), som regulerer firmaene som opererer i finanssektoren, og til Financial Intelligence Unit, som skal granske brudd på loven mot hvitvasking av penger.

To av største firmaene, som driver med å administrasjon og investeringer for hundrevis av selskaper, forteller under hånden at ingen av dem var blitt oppsøkt av inspektører fra FSC det siste året. Kontrollene skjer ved inngåelser av nye lisensavtaler, men sjelden senere. En skattejurist forklarer hvordan det er mulig å få navn på kunder med stiftelser registrert på øya til å «forsvinne».

Krumspring. En kilde som tidligere hadde en sentral stilling i FSC forteller at organet opplever stor gjennomtrekk.

Fortsetter neste side >>>

>>> fortsetter fra forrige side

De unge, nytdannende økonomene er neppe i stand til å matche krumspringene til de private selskaperenes velskodd juridiske rådgivere.

FIU, det lokale Økokrim, har 25 medarbeidere. Det er rundt 40 000 selskaper registrert på øya, og millioner av banktransaksjoner i året. FIU mottar 200 rapporter om mistenksomme pengebevegelser i året. Av disse blir 120 nærmere undersøkt.

Men sjefen for FIU, Dev Bikoo, har ingen informasjon om hvor mange av disse sakene som har havnet i retten eller antall personer som er blitt dømt. FIU virker ikke avskrekkende.

Anti-narko. Kontrollene, i den grad de finner sted, retter seg i hovedsak mot å hindre ulovlig kanalisering av narkopenger eller midler til terrorvirksomhet. Det er betraktelig vanskeligere å granske fakturaforfalskning eller internprising mellom datterselskaper i et multinasjonalt nettverk.

- Fakturafiksing er det nesten umulig å kontrollere, sier flere. Grunnen er at bedriftsinformasjon er hemmelig.

Du kan ikke møte opp på selskapsregisteret, å la Brønnøysund, for å se reviderte årsregnskaper eller styreberetninger. Myndigheter i land med innsynsavtaler kan, dersom de har en velbegrunnet mistanke, gå rettens vei for å få ut informasjonen. Men da må du vite at noe er galt.

- Du kan ikke bare fiske etter informasjon i Mauritius, sier en person som

Banker. Flere internasjonale storbanker har etablert seg på øya. Mauritius vil være bindeleddet mellom Afrika og Asia.

styrer utenlandske firmaer registrert på øya.

- Det er viktig med konfidensialitet, sier en annen.

Norge har ferdigforhandlet en avtale om utveksling av skatteinformasjon med Mauritius. Den er ennå ikke undertegnet. Det vil neppe være til stor hjelp for

verken Økokrim eller Skattedirektoratet. Norske myndigheter må først vite at fru X har et selskap eller en stiftelse registrert på øya. Deretter må de kunne bevise at pengene som skjuler seg der sannsynligvis er skattbare i Norge. Å følge slike pengespor er ikke lett når man vet at et multinasjonalt selskap kan være regis-

trert i 180 land. Innsyn på Mauritius vil da bare gi en flik av et bilde. Og selv det innsynet er det vanskelig å få.

Vi spurte hvor mye fondet med norske offentlige Norfund-midler betaler i skatt på Mauritius.

- Det må vi spørre fondseierne om, var svaret vi fikk på Mauritius. ■

Offentlig betalt skatteunndragelse

Både det norske oljefondet og det britiske internasjonale utviklingsfondet har investert i et australsk selskap som bruker skatteparadiset Mauritius for unngå å betale gruvevirkningsskatt i Senegal.

■ JAN SPEED

Det britiske bladet Private Eye har gransket gruvevirksomheten til det australske firmaet Mineral Deposits Ltd i det vestafrikanske landet Senegal. Firmaet er registrert på børsen i Australia og regnskapene for 2009 er dermed offentlig tilgjengelig. Det er heller ingen ting som tyder på at Mineral Deposits gjør noe som strider med internasjonale regnskapsnormer.

Norge har investert 10,3 millioner kroner i Mineral Deposits Ltd gjennom Statens pensjonsfond utland.

Det britiske utviklingsfondet CDC, som eies av Departementet for internasjonal utvikling (Dfid) har investert 100 millioner kroner i selskapet. Pengene er investert gjennom fondet Actis, som er 40 prosent statseid og 60 prosent privat-eid.

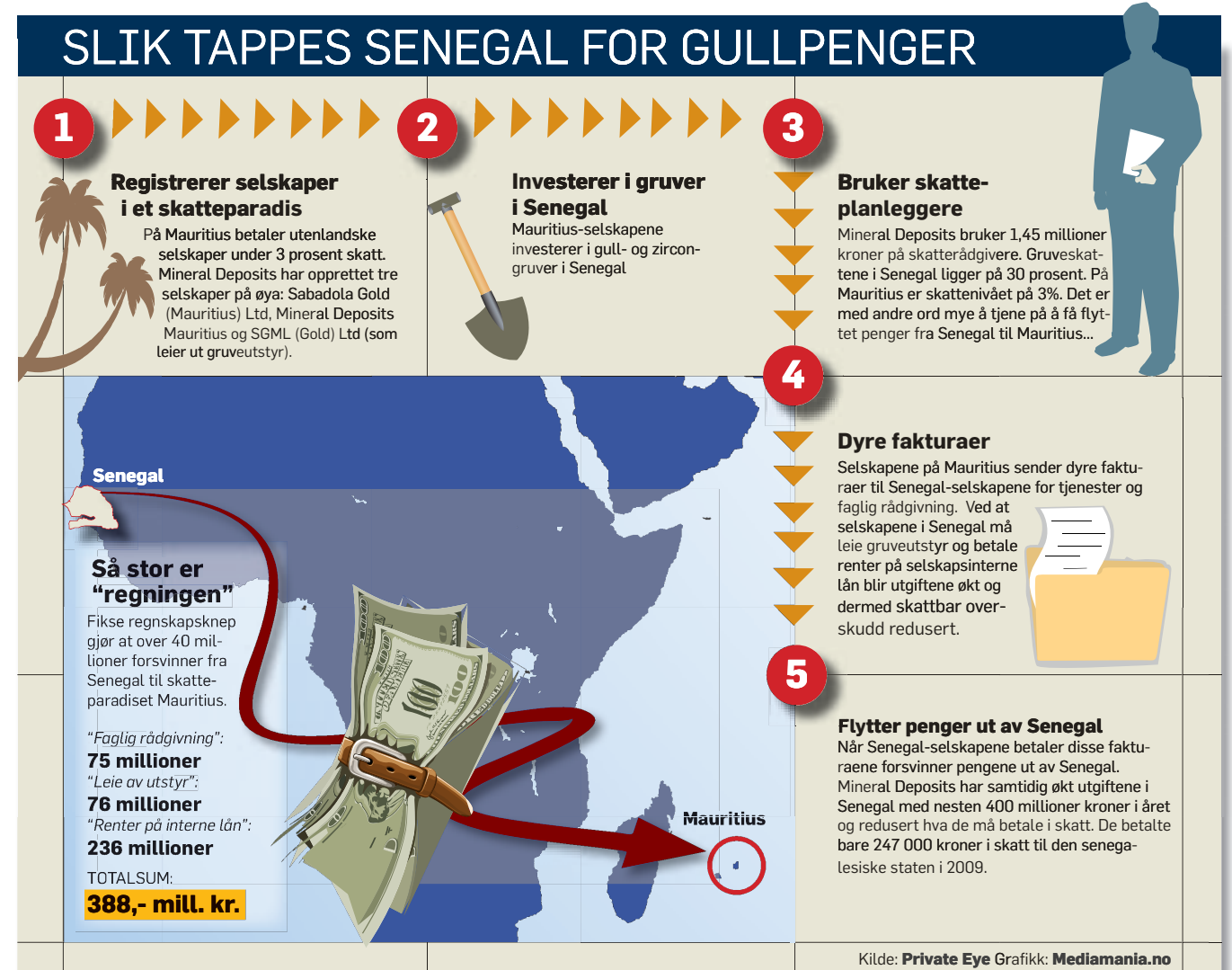
Mineral Deposits investerer ikke direkte i Senegal, men bruker tre firmaer som de har registrert på øya Mauritius for å drive Senegal-virksomheten som består av gull- og zircongruver. Zircon brukes i maling produksjon.

I Senegal beskattes overskudd i gruve-sektoren med 30 prosent.

På Mauritius er skattenivået vanligvis i underkant av tre prosent.

Private Eye viser hvordan selskapene på Mauritius - Sabadola Gold (Mauritius) Ltd og Mineral Deposits Mauritius - fakturerer datterselskapene i Senegal for å øke deres utgifter og redusere skattbart overskudd.

■ Selv om Mineral Deposits ikke har egne kontorer på Mauritius, betaler Senegal-selskapene over 75 millioner kroner

for «tjenester» og «faglig rådgivning» til søsterselskapene på øya i Det indiske hav.

■ De betaler også 76 millioner kroner for lån av gruveutstyr. Selskapet som eier borerigger, lastebiler og så videre - SGML (Gold) Ltd - er registrert på Mauritius, selv om det er over 5000 kilometer unna der utstyret brukes.

■ Senegal-gruvene overfører også 230 millioner kroner for å betale renter på et lån fra Mauritius-selskapene.

Dermed kan Mineral Deposits øke utgiftene i Senegal med nesten 400 millioner kroner i året, og på den måten redusere eventuelt skattbart overskudd. I fjor betalte de bare 247 000 kroner i skatt til

den senegalesiske staten. Da er det kanskje ikke rart at moderselskapet i Australia bruker 1,45 millioner kroner på skatterådgivere.

Som et plaster på såret bruker selskapet nærmere en halv million dollar på sosiale tiltak i Senegal. ■

Å styrke skattesystemer, stoppe korrupsjon og bedre skattelovgivning slik at land får inn inntekter fra egne naturressurser og handel er noe av det flotteste Norge gjør. Dette håper jeg vi kan gjøre mer av framover.

Hege Hertzberg, Utviklingspolitisk direktør, Utenriksdepartementet.

1. Betaler du skatt?
2. Får du valuta for pengene?
3. Er det viktig å betale skatt?

Alicia, psykolog, Argentina

1. Ja, for det skal man gjøre.
2. Det er viktig å betale skatt selv om jeg ikke synes staten bruker skattepengene riktig. De tilbyr ikke de tjenestene de burde tilby.
3. Ja, men regjeringen bør gjøre det den skal. Man burde hjelpe alle mennesker, og ikke bare dem som støtter regjeringen. Det hadde resultert i en større vilje til å betale skatt. Skattene er i prinsippet bra, men praksisen med å bruke skattepengene riktig er ødelagt av korrupte regjeringer.

Skal jakte på skjulte formuer

Juridiske jakthunder skal settes inn for å lukte seg fram til skjulte utenlandsformer og sikre at stjålne millioner returneres til fattige land.

En ny frivillig organisasjon skal gripe tak i store korrupsjonssaker hvor forretningsfolk, diktatorer andre maktmennesker har ført store beløp ulovlig ut av utviklingsland. Hovedmålet er ikke å få gjerningspersonene dømt, men å sikre at formuene føres tilbake til opphavslandene og at de kommer befolkningen til gode. Liberias tidligere diktator, Charles Taylor, vil kanskje bli dømt i av domstolen i Haag, men hvem vil sikre at Liberia får tilbake millionene som han satt inn på bankkontoer i utlandet?

- Det er ingen organ som har som hovedoppgave å sikre retur av korrupte midler. Det er forsvinnende lite korrupsjonspenger som kommer til rette. Dette er et juridisk tomrom som vi mener bør tettes, sier Lord Daniel Brennan til Bistandsaktuelt. Forslaget blir omtalt som «Global Asset Recovery Initiative». ■

Kapital. Storselskaper bruker ofte skatteparadis for å få penger ut av land med høy skatt. Men ofte havner pengene til slutt i bankene i Londons finanssenter, City of London, som har sitt eget styre.

FOTO: JAN SPEED

Storselskaper får fattige

Økende krav om mer innsyn og bedre rapportering

Internasjonale selskaper endrer på fakturaer, fikser priser og sender internregninger for fiktive tjenester mellom egne datterselskaper. Det tapper fattige land for penger som kunne ha vært brukt til å redde liv.

■ JAN SPEED

Glem korrupte ledere og kriminelle, det er de internasjonale selskapene som er størst når det gjelder å unndra milliarder i skatt til utviklingsland og dermed undergraver de den internasjonale kampen mot fattigdom, viser flere rapporter.

Christian Aid skriver i rapporten «False profits: robbing the poor to keep the rich tax-free» at 60 prosent av verdenshandelen ikke lenger foregår mellom multinasjonale selskaper, men innenfor disse selskapene. De kan ofte ha underselskaper registrert i mer enn 60 skatteparadis. Det gjør at de kan flytte utgiftene til et sted med høy skatt gjennom internfakturering for tjenester eller patentrettigheter, samtidig som overskuddet rapporteres i et land med lav eller ingen skatt.

Organisasjonen mener at denne overførings- eller internprisingen koster utviklingsland i overkant av 160 milliarder dollar i året. Hadde de pengene blitt brukt på helsetjenester i fattigere land kunne 350 000 barnedødsfall ha vært unngått årlig.

Fakturatriksing. Multinasjonale selskaper har berøvet fattige land for inntekter på rundt 100 milliarder dollar årlig i perioden 2002 til 2006 gjennom fakturaendringer. Dette viser en undersøkelse fra tidligere i år gjort av organisasjonen Global Financial Integrity (GFI). De har sett på bare et av flere regnskapskrumspring som globale selskaper bruker for å unngå

å betale skatt - noe som rammer fattige land spesielt hardt etter som de ikke har godt rustede skattemyndigheter, og ofte har et skattelovverk med store hull.

Rapporten «Implied Tax Revenue Loss from Trade Mispricing» tar for seg en form for feilprising av varer. Varer forlater produksjonslandet (for eksempel Tanzania) med en faktura. Fakturaen blir da omdirigert til et skatteparadis (for eksempel Caymanøyene). Der blir prisene på varene endret (økt), før den nye fakturaen videresendes til importlandet for tollklaring og betaling. Profitten betales da inn på kontoen i et juridisk område med lav skatt. Når de samme selskapene importerer varer i produksjonslandet, sørger de for at fakturaen viser overpris slik at fratrukket blir størst mulig.

Store tap. Direktøren for GFI, Raymond W. Baker, mener at deres funn i forhold til omfakturering støtter opp under en rapport fra britiske Christian Aid om at ulike

former for internprising koster utviklingsland 160 milliarder dollar i tapte skatteinntekter i året.

- Endringer av fakturaer ved internasjonal handel er den største formen for ulovlige pengeoverføringer i verden, sier Baker.

Fattige land taper det som tilsvarer den samlede summen av verdens utviklingshjelp.

- Å stanse denne skatteflukten vil bidra til inntekter som kan brukes til fattigdomsreduksjon og bærekraftig vekst i fattige land, sier Baker.

Ifølge rapporten fra GFI tapte Zimbabwe 31,5 prosent og Kina 31 prosent av sine respektive skatteinntekter på grunn av prisjuks i perioden 2002 - 2006. For et land som Nicaragua, som ligger på fjerde plass av de som rammes hardest, fører feilprising til et inntektstap på 723 millioner dollar over fire år. Honduras tapte 1,6 milliarder dollar. ■

BEGREPSFORKLARINGER:

Manipulering med internpriser

Internasjonale konsern består av selskaper lokalisert i mange land, og disse selskapene handler mye med hverandre. Retningslinjer fra OECD sier at prisene på slike transaksjoner skal settes som om selskapene er helt uavhengige av hverandre. Noen selskaper bryter dette prinsippet og setter prisene slik at konsernets totale skatteregning blir minst mulig. Det kan for eksempel gjøres ved at prisen på en vare som selges fra et høyskatteland til et lavskatteland settes for lav. Det skattbare overskuddet i selskapet i høyskattelandet blir lavt, mens selskapet i lavskattelandet får et stort overskudd.

Illegale kapitalflukt

Dersom en person eller et selskap ønsker å flytte penger som er opptjent i et land ut av landet, skal dette oppgis til hjemlandets myndigheter og det skal betales skatt av pengene. Når dette ikke blir gjort, er det snakk om illegal kapitalflukt. Ofte vil pengene være opptjent på ulovlig vis (for eksempel ved korrupsjon). Motivet for å føre pengene ut av landet kan både være å skjule en ulovlig handling og å unnlate å betale skatt.

SKATTEPARADISER

■ Det er mellom 40 og 60 jurisdiksjoner eller stater som betraktes som skatteparadis. Felles er at de tilbyr lav skatt og en stor grad av hemmelighet. De fleste av disse er veldig små øy- eller bystater.

■ Til tross for at oversjøiske finanssentre utgjør kun 3 prosent av den globale verdiskapningen går nesten halvparten av verdenshandelen gjennom disse.

■ Tre millioner selskaper er registrerte i disse ministatene.

■ De britiske jomfruøyene er ett typisk eksempel. Her er det 340 selskaper for hver innbygger på øya.

■ 83 av USAs 100 største multinasjonale selskaper har datterselskaper i skatteparadis.

NORGE OG SKATTEPARADISER

Skattedirektør Svein Kristensen mener nordmenn skjuler minst 200 milliarder kroner i bankinnskudd i skatteparadis. Skjulte eiendommer og aksjer kommer i tillegg.

Det betyr at Norge går glipp av 2 milliarder kroner årlig i skatteinntekter. Skatteetaten arbeider i dag med over 330 saker som dreier seg om verdier i skatteparadis.

Kristensen mener at informasjonsutvekslingsavtalene som Norge nå har med 23 skatteparadis, har gitt «mulighet til å følge pengestrømmer på en helt annen måte enn tidligere». Foreløpig har kun fire av disse avtalene trådt i kraft. Skattedirektoratet opplyser at de hittil har gode erfaringer med å få ut informasjon fra disse jurisdiksjonene.

Skatteparadis og hemmelighet av pengestrømmer er trolig det største hinderet for utvikling og omfordeling av godene i verden.

Statssekretær Ingrid Fiskaa.

1. Betaler du skatt?
2. Får du valuta for pengene?
3. Er det viktig å betale skatt?

Cheryl Linders, sosialarbeider, Sør-Afrika:

1. Ja, det er noe som forventes av borgere.
2. Av og til føles det som om man betaler veldig mye skatt, men alle skal jo få de samme tjenestene. Jeg skulle ønske at mer kom vanlige folk til gode. For eksempel kan helsetilbudet bli likere over hele landet. Nå er ulikhetene store selv på provinsnivå.
3. Ja, og jeg synes skattemyndighetene gjør mye for å informere folk om hvorfor de må betale skatt. Med rettigheter kommer ansvar.

Avsløreren

– Det er ikke lav skatt, men hemmelighet som er problemet

LONDON: John Christensen har jobbet for et skatteparadis, spist av kunnskapens tre og sett slangens kriminelle atferd.

■ JAN SPEED

Med base i det han mener er ett av verdens største skatteparadis, London, arbeider John Christensen for Tax Justice Network. Målet er å stanse kapitalflukten fra fattige land. Det er ikke global finans han vil til livs, men den manglende åpenheten.

Tidligere jobbet Christensen for «fienden» – først for et stort regnskapsfirma, Deloitte, og senere som økonomisk rådgiver for myndighetene i Jersey, en såkalt «lukket jurisdiksjon» eller skatteparadis i Den britiske kanalen.

– Jeg ble både overrasket og forbannet.

Jeg fikk innsyn i skatteunndragelse, innsiddehandel, underslag og markedsfiksing. Etter å ha arbeidet meg gjennom kundemappene var det tydelig at gjemt bak fasaden til et av verdens største regnskapsfirmaer var det et miljø som fremmet kriminalitet, forteller Christensen.

Ekspert. John Christensen kommer med en bok om skatteparadis neste år.

Dårlig regulering.

Overraskelsen ble om mulig enda større da han begynte å arbeide for Jersey-regjeringen.

– Politikere og byråkratiet forsøkte å fremme øyas finansielle tjenester ved at firmaer som registrerte seg visste at de ble ikke grundig kontrollert. Lovgiverne var «til leie». Det var dårlig regulering og en uvilje mot å stille spørsmål, sier Christensen.

Han bisto avisen The Wall Street Journal som avslørte at ledende politikere som satt i styrene til bankene de egentlig skulle regulere. Etter det sa han opp jobben og viet seg til kampen mot skatteparadis. I 2002 var han med på etableringen av Tax Justice Network.

Neste år kommer Christensen og journalist Nick Shaxson med boken «Treasure Islands», der også slangene i andre skatteparadis avsløres.

Mot sjørøverstater. – Vi er ikke mot næringsliv. Men skal vi ha globale finansmarkeder må det være et minimumsnivå med åpenhet og internasjonalt samarbeid. I en globalisert finansverden kan vi ikke tillate stater som fungerer som sjørøverstater. Det er ikke legitimt at én stat gir muligheter for personer eller bedrifter å unngå skatt i andre stater, eller til å underslå midler fra andre stater, sier Christensen. Han mener de 60 ulike land eller jurisdiksjoner som karakteriseres som skatteparadis bidrar til plyndringen av fattige land.

– Skatteunndragelse ruinerer utviklingsland. Derfor er det viktig å få vist pengedytten både inn og ut av land, ikke bare til å bekjempe korrupsjon, men også sikre global økonomisk stabilitet, sier Christensen.

Han mener skatteparadis undergraver mulighetene for å hente inn skatt, ikke bare i utviklingsland, men også i rike land ved at de tilbyr lav skatt og hindrer innsyn.

– De flytter skattebyrden fra rike mennesker og store selskaper over på folk med middels og lav inntekt. Skatteparadis

Finanssenter. Øya Jersey utenfor franske kysten er flittig brukt av europeiske selskaper. Nå forsøker den å...

skaper også et hemmelig miljø, der alle typer korrumpert praksis kan utføres. Dermed mister utviklingsland kapital de selv trenger for investeringer og skatteinntekter for å finansiere utdanning, helse og andre offentlige tjenester, sier Christensen.

Strengere krav. Selv om han sitter som rådgiver i et utvalg nedsatt av OECD, mener han mer radikale skritt må tas. Tax Justice Network mener at:

■ Internasjonale selskaper må pålegges å rapportere inntekter og utgifter,

samt det de betaler i skatt i hvert land der de opererer.

■ Det må være automatikk i informasjonsutveksling av skatteinformasjon mellom land.

Norge har i dag informasjonsutvekslingsavtaler med en rekke skatteparadis. Men før man kan få tilgang til den informasjonen som eventuelt er lagret i skatteparadis, fordrer det imidlertid at Økokrim eller Skattedirektoratet har en velbegrunnet mistanke som den lokale retten aksepterer.

■ Internasjonale regnskapsregler

Europeiske organisasjoner krever full åpenhet

58 europeiske organisasjoner krever at Norfund og andre europeiske utviklingsfond åpner for økt innsyn i firmaene og fondene de investerer i, og unngår bruk av skatteparadisier.

■ JAN SPEED

Kirkens Nødhjelp, som er en av organisasjonene som står bak en fersk rapport, mener at Norfund og andre investeringsinstitusjoner (DFI - Development Financing Institutions), i utgangspunktet ikke skal investere via skatteparadisier.

- Det må være tydelig at Norfunds hovedmandat er fattigdomsbekjempelse. De må bidra til å bygge opp finanssektorene i land som trenger det. Vi har forståelse for at dette er komplisert, men vi vil snu bevisbyrden: I utgangspunktet bør ikke skatteparadisier brukes. Utviklingsfondene må kunne begrunne det dersom de mener det ikke finnes noe alternativ, sier Wenche Fone, lederen for utviklingspolitisk avdeling i Kirkens Nødhjelp.

DFI-institusjonene i Europa har investert totalt 133 milliarder kroner i utviklingsland. Mange av investeringene skjer gjennom såkalte skatteparadisier - eller lukkede jurisdiksjoner. I disse landene er regnskapsinformasjon i utgangspunktet hemmelig. DFI-institusjonene finansieres med skattebetalernes penger, oftest over bistandsbudsjettene.

Kjørereregler. De europeiske sivilsamfunnsorganisasjoner ønsker at Norfund og de andre organisasjoner hver for seg vedtar kjørereregler eller Code of Conduct, der de forplikter seg til større åpenhet. Dette kommer fram i rapporten «Investment for Development: Derailed to Tax Havens».

Eurodad - det europeiske nettverk om gjeld og utvikling og Kirkens Nødhjelp har i samarbeid med skatteekspert Richard Murphy og Tax Justice Network, utarbeidet forslag til kjørereregler for institusjoner for utviklingsfinansiering.

Organisasjonene ønsker at de investeringsorganene skal forplikte seg til:

■ At alle enheter som de investerer i skal betale riktig skatt til riktig land og til rett tid. Samtidig skal firmaer og fond der de investerer offentliggjøre hvor mye de betaler i skatt på overskudd, i tillegg til alle andre utbetalinger til myndighetene i landene der de opererer.

■ Bidra til å skape åpenhet om transaksjoner også i skatteparadisier.

■ Offentliggjøre regnskaper og aktiviteter i hvert enkelt land der de opererer og kreve det samme av selskaper som de investerer i.

Støtter ideen. Kjell Roland i Norfund, Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland, støtter ideen om

at landrapportering i regnskapene til multinasjonale selskaper.

- Når det gjelder Norfund kan jeg ikke se at det er noen av våre tall som ikke er tilgjengelig på det nivået det her er snakk om. Vi får informasjon på selskapsnivå på hvor mye som betales i skatt til de enkelte landene. Det er ukomplisert for oss, sier Roland.

Han er også i utgangspunktet enig om at det er sider ved det internasjonale finanssystemet som er svært beklagelige.

- Det åpner for skatteunndragelse og hvitvasking av kriminelle penger, og at en del av disse jurisdiksjonene er viktige i den sammenhengen. Det arbeidet som gjøres av OECD og andre for å stramme til eller løfte standardene er entydig bra og fornuftig, sier Roland (bildet).

- Men vi må ha en politisk avklaring av de retningslinjene som skal legges til grunn for Norfunds investeringsvirksomhet på dette området, særlig i hvilken grad det er hensiktsmessig å pålegge oss begrensninger som er forskjellig fra de som gjelder for andre offentlig eide selskaper og Oljefondet. Politikken har på dette området direkte betydning for hvor og hvordan vi kan investere og meget begrenset virkning ut over det. Vår eier må vurdere om den politiske markeringen er verd begrensnene på våre muligheter til å investere i fattige land, sier Roland.

Dilemma. Samtidig mener han at Norge bør lede an internasjonalt i arbeidet for å få til endringer i den internasjonale finansarkitekturen, og at Norfund og liknende fond bør være førende i arbeidet.

Norfund mener det samme dilemmaet er knyttet til Kapitalfluktutvalgets rapport som ble lagt fram for over ett år siden. Fondet har et midlertidig pålegg om å ikke gjøre nyinvesteringer via Mauritius eller andre skatteparadisier utenfor OECD.

- Hvordan oppleves det å vente på en politisk avklaring?

- Det er halvannet år siden det midlertidige pålegget trådte i kraft. Det betyr at det er vanskeligere for oss å få investert. Det gjelder særlig investeringer i de minst utviklede landene. Det blir mindre fond til små og mellomstore bedrifter for de er ofte registrert i land vi ikke kan bruke, sier Roland.

Samtidig mener han at når det gjelder innsyn har verden tatt et stort steg fremover de siste tre årene og siden Kapitalfluktutvalget.

- OECD har nå en global gjennomgang av 70 - 80 land. De har blitt mye mer ambisiøse i forhold til innsyn, sier Roland. ■

1. Betaler du skatt?
2. Får du valuta for pengene?
3. Er det viktig å betale skatt?

Andrea Stoltenkamp,
personlig trener, Sør-Afrika:

1. Nei, jeg er registrert og har eget foretak, men skatten regnes av årsinntekt etter avdrag, og jeg tjener ikke nok.

2. Jeg synes folk som betaler skatt får mye for pengene.

3. Ja. Cape Town drives bra, vi som bor her har gode offentlige tjenester. Om jeg tjente mer penger ville jeg betale skatt for å opprettholde de gode tjenestene.

Gillian Warren-Brown,
journalist, Sør-Afrika:

1. Ja.

2. Generelt sett får jeg noe for pengene. Jeg kjører på bra veier, og så videre.

3. Ja, men jeg mener skattene burde bli brukt bedre. Høyne de fattiges levestandard, og sørge for at de får bra tjenester og gode hus. Skattemyndigheten er blitt mer effektive i sitt arbeid og ser til at privatpersoner og firma som skal betale skatt virkelig gjør det. Så skatteinntektene i landet øker.

FOR OG MOT

Norfund og andre institusjoner for utviklingsfinansiering (DFI) bruker skatteparadisier. Her er argumenter for og mot.

For:

Norfund mener de trenger å bruke slike jurisdiksjoner fordi:

- Det gir sikre og kostnadseffektive finanstransaksjoner.
- De har gode og stabile juridiske rammeverk.
- De hindrer unødig beskatning i et tredjeland.
- De er preget av politisk stabilitet.
- De er nyttige for å sette sammen fond med flere investorer.

Mot:

Kapitalfluktutvalgets og Murphy-rapportens kritikk av Norfunds bruk av skatteparadisier går på de uheldige effektene:

- Det medvirker til at utviklingsland taper skatteinntekter.
- Det bidrar til å oppholde skatteparadisier ved å gi dem legitimitet.
- Et mer allment argument mot Norfunds bruk av skatteparadisier er at fondet har som formål å fremme næringslivet i utviklingsland. En av komponentene i et lands næringsliv er skattevesenet og finansinstitusjoner. De styrkes ikke dersom investeringen skjer gjennom skatteparadisier.

okke til seg asiatiske investorer.

FOTO: AFP/ SCANFOTO

skjerpes ved at International Accounting Standards Board stiller strengere krav til regnskapsførere slik at skattemyndigheter i forskjellige land kan få oversikt over pengestrømmer mellom land og internt i selskaper.

Internasjonal kampanje. Det er en rekke organisasjoner som sammen presser på for å hindre skatteflukt. I dette nettverket er Christian Aid en av drivkreftene sammen med Oxfam. I Norge er Kirkens Nødhjelp og Attac de mest aktive. ■

Aktuelle video- og lydfiler på bistandsaktuelt.no/multimedia

Video: Hvorfor er skatt viktig for utvikling?

Intervju med Odd-Helge Fjeldstad

Video: Mining expectations

Kommer Zambias kobberrikdom landets fattige til gode? (Engelsk)

Video: Paying for development

Rwanda forsøker å få flere vanlige borgere til å betale skatt. (Engelsk)

Video: Secretive Islands

John Christensen forteller om Mauritius som skatteparadis. (Engelsk)

Video: Demanding change

Gruveskatt er igjen blitt en kamp sak i Zambia. (Engelsk)

Lyd: Norsk støtte til økt gruveskatt

Ambassadør Tore Gjøs om norsk støtte til Zambias skattevesen.

Lyd: Mauritius vil bekjempe kapitalflukt

Intervju med finansråd Ali Mansoor på Mauritius. (Engelsk)

FATTIGDOMS KONFERANSEN 2010

SKATT OG UTVIKLING RADISSON BLU SCANDINAVIA HOTEL 15. OKTOBER KL. 09.00-15.00

SKATT OG UTVIKLING

I de fleste OECD-land utgjør skatteinntektene 35-45 prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP). I store deler av Afrika sør for Sahara er andelen på under 15 prosent. Med så lav skatteandel, går landene glipp av store inntekter. Samtidig antas det at store beløp - større volum enn den samlede bistanden - føres ulovlig ut av utviklingsland hvert år og dermed unndras beskatning.

Flere av landene med lave skatteinntekter er fortsatt avhengige av bistand etter tiår med store finansielle overføringer. Betyr det at bistand virker som en sovepute for myndighetene? Fører bistanden til økt bistandsavhengighet og dårligere styresett fordi politikerne ikke trenger å utvikle gode skattesystemer?

Er det mulig å argumentere for norsk skattefinansiert bistand, hvis ikke lederne i utviklingslandene viser vilje til økt skatteinnkreving lokalt?

Hvordan har noen land sør for Sahara lyktes med å innføre bedre skattesystemer? Hva kan Norge og andre givere gjøre for å bidra til bedre skattesystemer i fattige land? Dette er spørsmål vi ønsker å sette søkelys på med årets fattigdomskonferanse.

Professor Paul Collier fra Oxford University er hovedtaler på konferansen

I tillegg blir det innledninger og intervjuer med:

- Miljø- og utviklingsminister Erik Solheim
- Statssekretær Ingrid Fiskaa
- Rwandas skattedirektør Mary Baine
- Seniorforsker Odd-Helge Fjeldstad, Christian Michelsens Institutt
- Policy and Programme Manager Rebecca Dottey, Christian Aid, Ghana
- Director John Christensen, International Secretariat, Tax Justice Network
- Landøkonom Olav Lundstøl, Den norske ambassaden i Tanzania
- Avdelingsdirektør Petter Nore, Norad

Konferansen finner sted fredag 15. oktober 2010 klokken 09.00-15.00 på Radisson Blu Scandinavia Hotel (SAS-hotellet), Holbergs gate 30, Oslo

Se www.norad.no/fattigdomskonferanse for påmelding og mer informasjon om konferansen. **Påmeldingsfrist 8. oktober 2010.**